

סוכות ושמחת תורה

הלכות ומנהגי חג

סוכות

- סוכות הינו אחד משלושת הרגלים – פסח, שבועות, סוכות.
 החג חל בתאריך ט"ו בתשרי ונמשך 7 ימים. הוא בנוי משלושה חלקים:
- סוכות** – היום הראשון של החג.
 - חול המועד סוכות** – הימים בין היום הראשון ליום האחרון.
 - שמחת תורה** – היום האחרון של החג.

שמות החג

- סוכות** – זכר לסוכות שישבנו בהם לאחר יציאת מצרים ולענני הכבוד שליווי אותנו בכל המסעות במדבר.
- חג האסיף** – החג חל לאחר שנאספה תבואת הקיץ ובני האדם שמחים על היבול שלהם.

מקור החג מהתורה

"...בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הִזָּה **חַג הַסֻּכּוֹת** שִׁבְעַת יָמִים לִיהֲנֶה. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלָאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. **שִׁבְעַת יָמִים** תִּקְרְיֻבוּ אִשָּׁה לִיהֲנֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ." (ויקרא כ"ג, לד-לה)

מהות החג

- שמחה** – בחג זה אנו מצווים לשמוח באופן במיוחד. כפי שכתוב: "וְשִׂמְחֶתָּ בַּחֲגֹךָ". כמו כן בתפילות החג אנו מכנים את החג: 'זמן שמחתנו'. השמחה היא זו שעוזרת לנו להרגיש באחדות נפלאה ולהתעלות מעל כל המחלוקות. בבית המקדש בירושלים היו נערכות בכל לילה של חג הסוכות חגיגות שמחה - "שמחת בית השואבה".
- אחדות** – חג זה מסמל יותר מכל את האחדות בעם ישראל. האחדות מתבטאת בארבעת המינים ובסוכה.
 - ארבעת המינים** – מסמלים את כל סוגי האנשים בעם ישראל, אותם אנו אוגדים ביחד.
 - הסוכה** – מסמלת אחדות ושלוש המתבטאת בישיבה יחדו בסוכה.

הסוכה

■ מדוע יושבים בסוכה ?

הישיבה בסוכה היא מצוות 'עשה' מהתורה, זכר לסוכות שהקב"ה הושיב את בני ישראל לאחר שיצאו ממצרים. בנוסף הסוכה היא זכר לענני הכבוד שהקיפו ושמרו על בני ישראל בכל המסעות במדבר. "למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתי את-בני ישראל, בהוציא אותם מארץ מצרים..." (ויקרא כג, מג)

■ מדוע חג הסוכות לא חל בחודש ניסן?

אם הסוכות הם זכר לתקופה שיצאנו ממצרים – בחודש ניסן, מדוע אנו חוגגים בחודש תשרי בו מזג האוויר מתחיל להיות קריר ? הסיבה לכך היא מפני שבעונה זו ניכר שאנחנו יושבים בסוכה בגלל הציווי של הקב"ה, ולא משום מזג האוויר הנעים בתקופת האביב - בחודש ניסן.

■ הלכות סוכה

● בניית הסוכה

- כל אחד יכול לבנות את הסוכה.
- את הסכך צריך להניח יהודי מגיל 13 ומעלה.
- תחילה בונים את הדפנות ובסוף את הסכך.
- נוהגים להתחיל לבנות את הסוכה מיד בצאת יום הכיפורים.

● גודל הסוכה

- בגודל של לפחות 7 טפחים על 7 טפחים.
- במידות שלנו < 56 ס"מ על 56 ס"מ.

● גובה הסוכה

- הסוכה הנמוכה ביותר < 10 טפחים = 80 ס"מ.
- הסוכה הגבוהה ביותר < 20 אמה = 10 מטרים.

● מיקום הסוכה

- תחת כיפת השמים. לא תחת גג, מרפסת או עץ.
- לא חייבת להיות מחוברת לקרקע. אפשר לשים את הסוכה על רכב, עגלה, ספינה ובעלי חיים.
- במקום שנעים ונוח לשבת. לא במקום שיש ריח רע וכדומה.

● דפנות

- הדפנות הם 'הקירות' של הסוכה.
- הסוכה צריכה להיות בעלת שלוש דפנות לפחות.
- גובה הדופן צריך להיות לפחות 80 ס"מ. סמוך לקרקע.
- אפשר לעשות דופן מכל חומר, אך שיהיה מספיק חזק ברוח ושלא יצא ממנו ריח רע.
- קיר הבית יכול לשמש כדופן.

• לבד

כאשר דופן הסוכה עשויה מבד או ניילון, נוצרת בעיה משום שהדופן אינה מספיק חזקה לעמוד ברוח מצויה. ולכן עלינו לחזק את הדופן עד לגובה המינימלי של דופן כשרה – 80 ס"מ. הפתרון הוא לשים מוטות או חוטים חזקים לאורך דפנות הסוכה, במרחקים של פחות מ-22 ס"מ זה מזה מהקרקע עד שנגיע לגובה 80 ס"מ. כך יחול דין 'לבד'. חשוב לדעת – ללא מוטות או חוטים אלו במידות הנכונות < הסוכה פסולה!

• סכך

- הסכך צריך להיות עשוי מהצומח.
- תלוש ולא מחובר לקרקע, מחומר שלא מקבל טומאה.
- לא מניחים את הסכך על גבי קורות ברזל, אלא על קורות עץ.
- לא קושרים את הסכך לדפנות באזיקונים, חוטי ברזל וכו' אלא בחוטי ענפים או פשתן.
- להקפיד שרוב הסוכה תהיה מוצלת.
- להקפיד לפזר את הסכך כך שלא יהיה מקום ריק ללא סכך.

■ מצוות ישיבה בסוכה

- במשך ימי החג יש לעשות בסוכה את הדברים שאנו עושים בבית:
- אכילה, שתיה, שינה, לימוד תורה ודברים נוספים.
- ההלכה קובעת שאם אדם מרגיש צער או חוסר נוחות במהלך הישיבה בסוכה, הוא 'פטור' ממצווה זו.
- הנשים פטורות מהישיבה בסוכה, כיוון שזו מצווה שתלויה בזמן.
- אך נשים רבות נוהגות לשבת בסוכה.

אכילה בסוכה

- כאשר אוכלים בסוכה יש לברך ברכה נוספת מעבר לברכה על המאכל עצמו.
- ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה.
- מתי – ישנה חלוקה בין הספרדים לאשכנזים.
- אשכנזים: כשאוכלים מאכל שברכתו 'המוציא', 'מזונות' או 'הגפן'.
- ספרדים: כשעושים סעודה ומברכים 'המוציא'.

ארבעת המינים

התורה מצווה אותנו לברך ביום הראשון של חג הסוכות על ארבעת המינים: אתרוג, לולב, הדס וערבה.

"וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֶנְף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל" (ויקרא כג, מ)

- **מי חייב** – כל אחד מגיל 13 ומעלה.
הנשים פטורות ממצווה זו, אך נשים רבות נוהגות לקיים את המצווה.
בנוגע לנשים ש'נוטלות לולב' נחלקו האם מברכות:
אשכנזים: נשים נוהגות לברך.
ספרדים: נשים לא נוהגות לברך.
- **מתי** – בכל יום מימי החג.
מברכים ביום ולא בלילה – עד שקיעת החמה.
בשבת ושמחת תורה – לא מברכים על ארבעת המינים.
- **כיצד** – מחזיקים את הלולב (ההדס והערבה) ביד ימין, ואת האתרוג ביד שמאל ומברכים:
- בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לֹלֵב.
- בפעם הראשונה שנוטלים מברכים גם:
בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְמַן הַזֶּה.
- לאחר הברכה מקרבים את הלולב והאתרוג יחדו ומנענעים אותם לכל הכיוונים.

הלכות ארבעת המינים

- כדי לברך על ארבעת המינים, כל אחד מהם צריך להיות כשר.
- חכמינו קבעו הלכות וכללים לכשרות כל אחד מארבעת המינים.
- במידה ואנחנו לא בטוחים לגבי פרט מסוים יש לבדוק עם אדם שבקיא בהלכות אלו.
- ניתן לקיים את המצווה רק כאשר ארבעת המינים שייך לאדם המברך או שקיבלו במתנה.
- אם אחד מארבעת המינים גנוב או גזול, האדם לא קיים את המצווה.
- אם אחד המינים נפסל במהלך החג, יש להחליפו.
- יש לשמור על הטריות של ארבעת המינים בכל משך ימי החג.
- **אתרוג**
 - בלתי מורכב – האתרוג צריך לגדול בעץ אתרוגים ולא בעץ עם זן נוסף. (כמו לימון ואתרוג)
 - הגודל המינימלי לאתרוג הוא 58 ס"מ (קצת יותר מ'ביצה').
 - נקי מכל כתם, נקב או סדק.
 - אם הפיטם (החלק העליון) נפל < האתרוג נפסל.
 - אם לא היה פיטם כבר בהתחלה (פיטם פנימי) < האתרוג כשר.
 - אם נפל העוקץ (החלק התחתון) < האתרוג נפסל.
 - אתרוג יבש – פסול.

■ לולב

הלולב הוא 'עמוד השדרה' של כפות התמרים.

- ישר, ולא כפוף.
- טרי ירוק, ולא יבש.
- העלה האמצעי של הלולב חייב להיות סגור ולא מפוצל.
- אורך הלולב צריך להיות לפחות 4 טפחים = 32 ס"מ.

■ הדס

שמים **3 עלי הדס**, ניתן להוסיף על כך כמה שרוצים.

- הדס משולש – צריך לבדוק שמנקודת יציאת העלים, יוצאים 3 עלים.
- העלים צריכים להיות באותו גובה, ולא קטומים מלמעלה.
- אורך ההדס צריך להיות לפחות 3 טפחים = 24 ס"מ.
- טרי ירוק, ולא יבש.
- אם העלים התייבשו ומתחילים ליפול < ההדס פסול.

■ ערבה

שמים **2 ערבות**.

- צורת הערבה 'משוכה' כמין נחל.
- שראש העלים לא יהיה קטום.
- ללא כתמים או פגמים בולטים.
- אורך הערבה צריך להיות לפחות 3 טפחים = 24 ס"מ.
- אם רוב העלים התייבשו או נפלו < הערבה פסולה.

הכנות בערב חג הסוכות

- **הכנת ארבעת המינים** – לאחר חצות היום נוהגים להיכנס לסוכה ולאגוד את הלולב, ההדסים והערבות יחד.
- **רחיצה** – נוהגים להתרחץ ולהתנקות לקראת החג.
- **ניקיון** – מנקים, מסדרים את הבית ומכינים את שולחן החג.
- **הדלקת נרות**
 - מדליקים בערב החג הראשון, ובערב החג האחרון – שמחת תורה.
 - מדליקים את הנרות בכניסת החג.
 - נוהגים לתת כמה מטבעות לצדקה לפני הדלקת נרות.
 - מברכים שתי ברכות:
 - א. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב.
 - ב. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֵחִינּוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה.
 - אם חל בשבת אומרים בברכה הראשונה: ... לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב.

החג

- **אושפיזין** – פירוש המילה מארמית הוא 'אורח'.
על פי המסורת היהודית בכל יום מימי החג מגיעים לסוכה 'אורחים רוחניים':
אברהם אבינו, יצחק אבינו, יעקב אבינו
משה רבנו, אהרון הכהן, יוסף הצדיק, דוד המלך.

- **שמחת בית השואבה**

במסורת היהודית מקובלת שבזמן חג הסוכות נקבעת כמות הגשמים שתירד לעולם במהלך השנה. בזמן בית המקדש היו נוהגים לעשות טקס לכבוד הזמן המיוחד הזה שנקרא 'ניסוך המים'. היו שואבים מים ממימי השילוח ושופכים אותם בטקס מיוחד במקדש בכל יום מימי חול המועד סוכות.

בטקס זה הייתה שמחה גדולה וריקודים כפי שמתואר:
" כָּל מִי שֶׁלֹא רָאָה שְׂמִיחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֵבָה, לֹא רָאָה שְׂמִיחָה מִיָּמָיו " (סוכה ה,א)

היום, זכר לאותו טקס נוהגים בכל ימי חול המועד לרקוד ולשמוח עם כלי נגינה ושיר. בלילה הראשון רוקדים ושרים ללא כלי נגינה משום קדושת החג.

חול המועד סוכות

אלה הם הימים שבין החג הראשון לחג האחרון.
הם אמנם ימי חול אך נמצאים בין המועדים ולכן נקראים כך.
בימים אלה צריכים לחגוג ולהרבות בשמחה, וכל המלאכות לצורך כך מותרות.

- בכל בוקר – מברכים על ארבעת המינים.
- לא מניחים תפילין, אך לובשים טלית.
- מצווה לשמח ולכבד את הזמן בלבוש חגיגי וסעודות חגיגיות.
- משתדלים להרבות בלימוד התורה.
- נוהגים לעלות לרגל לכותל המערבי – זכר למצוות 'עליה לרגל' בזמן בית המקדש.

- **מלאכות אסורות בחול המועד**

- חכמים תקנו שיש מלאכות שלא עושים כדי להיות פנויים לשמחת החג:
- לא עוסקים במסחר, קניה ומכירה – מלבד לצורך החג.
- לא מכבסים בגדים, אלא רק לתינוקות או לכלוך מיוחד.
- לא מסתפרים או גוזזים צפרניים.
- לא כותבים אלא אם הדבר יישכח או שנפסיד בגלל זה דבר.

- **דבר האבד**

כל מלאכה שאם לא נעשה אותה ב'חול המועד' ויגרם כתוצאה מזה הפסד בכסף או בצורה אחרת, נקראת 'דבר האבד' – ומותר לנו לעשות את המלאכה הזאת ב'חול המועד'.

הושענא רבה

היום האחרון ב'חול המועד' נקרא 'הושענא רבה'.
יום זה הוא החתימה הסופית בהחלט של מה שנגזר לאדם לשנה הקרובה.
לכן נוהגים לברך ביום זה בברכת 'פתקא טבא' (פתק טוב).

- **ליל הושענא רבה** - נוהגים להיות ערים כל הלילה, ולקרוא את חומש דברים וספר התהילים.
- **הושענות** - בתפילת שחרית עורכים את סדר ההושענות ומקיפים את בימת התפילה 7 פעמים.
- **חביטת ערבות** - לאחר סיום ההושענות לוקחים 5 ערבות קשורות וחובטים על הרצפה 5 פעמים. מנהג זה קדוש ומיוחד מאוד בו אנו מבקשים מהקב"ה שיעורר עלינו רחמים ויקבל את תפילתנו.
- **פרידה מהסוכה** - בסוף יום 'הושענא רבה' נוהגים להיכנס לסוכה ולהיפרד ממנה בסעודה קלה.

שמיני עצרת

בסיום שבעת ימי חג הסוכות אנו חוגגים חג נוסף הנקרא 'שמיני עצרת'.
בחג זה אנחנו כבר לא בסוכה, ואסורה כל מלאכה כמו בכל 'יום טוב'.
מקור החג מהתורה: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ"

שמחת תורה

ביום זה אנו מסיימים את הפרשה האחרונה בתורה - 'וזאת הברכה' ומתחילים לקרוא מתחילת התורה את 'פרשת בראשית'.
על כן שמחים מאוד ביום זה - עורכים 'הקפות', רוקדים עם ספרי התורה ועורכים סעודת חג חגיגית. בארץ ישראל - חוגגים את 'שמיני עצרת' ו'שמחת תורה' ביחד. בחו"ל - חוגגים בשני ימים נפרדים.

צאת החג

- **הבדלה** - בצאת החג הראשון, ובצאת שמחת תורה עורכים הבדלה.
 - נוסח ההבדלה מופיע בסידור.
 - מברכים על היין: "...בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן"
 - מברכים על האש: "...בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ"
 - במוצאי החג שחל בשבת - מברכים גם ברכת "...בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים".
 - במוצאי החג הראשון - יש לערוך את ההבדלה בסוכה.

הקפות שניות

במוצאי שמחת תורה נוהגים לערוך 'הקפות' בהם רוקדים ושמחים עם ספרי התורה.
במנהג זה אנו משתתפים עם בני חו"ל בחגיגותיהם אשר מתחילות בזמן זה כאשר אצלם הוא ליל שמחת תורה.

מקיימים את ההבטחות

בצאת שמחת תורה מסתיימים חגי תשרי, וחוזרים לשגרה.
זמן זה הוא המבחן האמיתי שלנו - בחודש תשרי מראש השנה ועד סוכות קיימנו הרבה מצוות והבטחנו לקב"ה הרבה הבטחות להשתפר ולהיות טובים יותר.
כעת נכנסים לשגרה היומיומית ועלינו להתחיל לקיים את מה שהבטחנו להוסיף בלימוד התורה ובקיום מצוות ומעשים טובים.

חג שמח!